

Фарина О.В.

аспірант,

Київський національний університет культури і мистецтв

**ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКЕ ДУХОВЕНСТВО
В КУЛЬТУРНОМУ ЖИТТІ УКРАЇНЦІВ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ
1921–1946 РОКІВ ОЧИМА СУЧАСНИХ ІСТОРИКІВ**

Після проголошення незалежності України відбувається динамічний процес відродження її державності, звільнення від ідеологізованості, звернення до духовної спадщини минулих поколінь та формування власної ідентичності у нових історичних умовах. У цьому контексті важливими став прояв самотутніх національних явищ, які є винятковими для кожної держави, і відрізняють її з-поміж інших. До такого, саме українського, феномену завжди належала і належить Українська Греко-Католицька Церква, яка за природою своєї діяльності органічно поєднує східні і західні релігійно-культурні надбання та церковні традиції, що свого часу було викликане геополітичним становищем України і стало мостом між Сходом і Заходом у культурному просторі народу, зокрема Східної Галичини.

У часи атеїстичної ідеології, коли унійна церква жорстоко переслідувалась, діяльність її сподвижників висвітлювалась неповно або замовчувалась. В останні роки повертається інтерес до відновлення історичної справедливості в оцінці впливу УГКЦ та духовенства на культуру Східної Галичини.

Праця В. Іванишина стала першою спробою узагальнити здобутки унії, серед яких: збереження у умовах латинізації та полонізації східного обряду, захист української мови, започаткування національної школи, пробудження національної свідомості українців тощо. Автор окреслив також напрямки діяльності митрополита Шептицького, вважаючи, що «його культурно-просвітницька діяльність була скерована на піднесення моралі й духовності народу до того рівня, на якому з'являється свідомо і масова готовність до практичної роботи у справі національного державного будівництва...» [6, с. 35].

Роль патріарха Йосифа Сліпого в образотворчому мистецтві Східної Галичини дослідив О. Сидор [10]. Автор показав розуміння владикою Йосифом важливості й краси сакрального мистецтва, особливо іконопису як невід'ємної частини східнохристиянської традиції. Як ректор Богословської академії Сліпий усвідомлював важливість культури в утвердженні національної самосвідомості народу: залучав до творчої співпраці видатних митців Львова, таких як: П. Конжун, Я. Музика, С. Гординський, був ініціатором створення у Римі унікального культурно-мистецького осередка.

Стаття українського мистецтвознавця Д. Степовика засвідчує прихильність митрополита Шептицького до стилю візантизму та відданість киево-руські церковній традиції в іконному малярстві. Науковець прослідкував етапи формування колекціонерської справи владики, навколо якої предстоятель УГКЦ згуртував відомих науковців, музикантів, акторів, письменників,

архітекторів. У власну концепцію розвитку культури Шептицький «підпорядкував і свою пристрасть до збирання, і матеріальну допомогу закладам культури, і підтримку мистецтвознавчих та культурологічних досліджень» [11, с. 157].

Заслуговує на увагу навчальний посібник професорів А. Колодного та П. Яроцького, в якому корисною з даної проблематики є інформація про діяльність греко-католицької церкви під час митрополитства А. Шептицького. Показано активну діяльність у житті населення монаших чинів, згромаджень, які сприяли культурно-національному відродженню краю [5].

Монографія єпископа А. Сапеляка про українську християнську церкву засвідчує, що з приходом на Львівський престол Андрея Шептицького почався новий період в історії Київської церкви [8]. Автор ґрунтовно проаналізував статтю «Виховуймо найчисленнішу народню інтелігенцію» невідомого автора, видану у 1899 році, зазначаючи, що проблеми, які вона піднімала були добре відомі молодому Шептицькому, і саме це викликало у нього бажання стати священником та бути провідником українського народу, особливо в піднесенні національної культури.

Наприкінці 1990 – поч. 2000-х рр. виходить ряд кандидатських дисертацій, присвячених діяльності греко-католицької церкви та її духовенства.

А. Васьків вивчав греко-католицьку церкву у духовному житті українців Східної Галичини. Духовенство велику увагу приділяло діяльності бібліотеки та архіву Митрополичого ординаріату, підтримувало українських митців та такі модерні види мистецтва як фотографія та кіно. Науковець зазначив, що співпраця церкви з мистецькими інституціями активно впливала на духовне життя українців та формування їх мистецько-естетичних інтересів та національно-історичних цінностей [2].

Доброчинну діяльність церкви у міжвоєнний період опрацювала С. Гнот, наголосивши про те, що греко-католицька церква була вагомим чинником тогочасного громадсько-культурного життя українців [4]. Діяльність культурно-просвітніх товариств, книговидання, преса, утримання бібліотечних фондів, опіка українським мистецтвом та наукою було одним з основних завдань духовенства, яке творило українську творчу еліту.

Природоохоронна діяльність церкви (організація природних заповідників, господарство в лісах, пропаганда ідей охорони природи тощо) була предметом дослідження О. Гайдукевич [5]. Особливо детально автор розкриває створення церквою ряд заповідників, що мали велике значення для природничої науки та національно-культурного життя галичан та співпраця з туристично-рекреаційними організаціями.

Діяльність церкви в період німецького окупаційного режиму в Україні опрацювала О. Сурмач [12]. Дослідниця велику увагу приділила внутрішньоцерковному життю даного періоду, зокрема у сфері освіти і науки, релігійної преси, культурно-просвітницькій та екуменічній діяльності греко-католицької церкви. Авторка дійшла висновку, що незважаючи на воєнні перепиті, греко-католицькі священники зуміли вистояти окупацію, репресії та взяли активну і безпосередню участь у консолідації українського народу.

Кандидатська дисертація Миколи Бандрівського присвячена пам'яткоохоронній діяльності церкви кін. XIX–XX ст. [1]. Історик дослідив активну роль УГКЦ у справі збереження національної спадщини на прикладі створення Церковного музею у Львові, церковних та єпархіальних архівів, широкомасштабній участі у розкопках під святоюрською катедрою у Львові та княжого Галича. Окрім цього, культурно-освітній рівень майбутніх священиків підвищував навчальних курс з археології України, започаткований Ярославом Пастернаком у Львівській Богословській Академії.

І. Комар, вивчаючи опікунську діяльність релігійних організацій греко-католицької церкви кін. XIX – I пол. XX ст., велику увагу зосереджує на навчально-виховних установах, що діяли при монастирях УГКЦ: дошкільні заклади, школи, гімназії, семінарії [7]. Дослідниця вважає, що такі проведення таких заходів як: концерти, спортивні ігри, літературні вечори, релігійні свята, вистави, декламування віршів тощо за участю молодого покоління сприяло у них вихованню гуманістичного світогляду, розвитку моральних та патріотичних рис, духовності.

Сучасний історик В. Сергійчук дослідив діяльність Шептицького у розбудові української державності. Автор опрацював архівні документи і довів, що постать владики Андрея належить до плеяди українських державників світового рівня, а греко-католицька церква стала національною Церквою українського народу. Митрополит твердив, що у розвитку нації важливим є задоволення культурних потреб народу. Нехтуванням цим завдасть непоправиму шкоду нації в цілому [9].

Підсумовуючи історіографічний огляд, потрібно зазначити, що внесок греко-католицького духовенства у культурне життя українців Східної Галичини 1921–1946 рр. не став предметом комплексного дослідження сучасних науковців. Тільки окремі аспекти діяльності церкви та її сподвижників висвітлено в роботах богословів, істориків. Легалізація УГКЦ та проголошення незалежності України 1991 року створили можливість всебічного дослідження культуротворчої діяльності духовенства, переосмислення закоренілих думок в історіографії.

Список використаних джерел:

1. Бандрівський М. Пам'яткоохоронна діяльність Церкви в контексті національно-культурного руху в Галичині (кінець XIX – XX ст.): автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.01 / М. Бандрівський; НАН України. Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича, Ін-т народознав. – Львів, 2001. – 20 с.
2. Васьків А. Греко-католицька церква в духовному житті українців Східної Галичини (1919–1939): дис. канд. іст. наук: 09.00.11 / А. Васьків; Львівський держ. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 1997. – 210 с.
3. Гайдукевич О. Природоохоронна діяльність греко-католицької церкви в Галичині в 20–30-х роках XX століття: автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.01 / О. Гайдукевич; Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ, 2007. – 20 с.
4. Гнот С. Добродійна діяльність греко-католицької церкви у 1921–1939 рр. (за матеріалами Галицької митрополії): дис. канд. іст. наук: 07.00.01 / С. Гнот; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 2003. – 213 с.

5. Греко-католицька церква на західноукраїнських землях під владою II Речі Посполитої (1918–1939 рр.) // Історія релігій в Україні: у 10 т. / За ред. А. Колодного. – Київ, 1996–2002. – Т. 4: Католицизм / За ред. П. Яроцького. – Київ, 2001. – С. 401–450.
6. Іванишин В. Українська церква і процес національного відродження / В. Іванишин. – Дрогобич, 1990. – 93 с.
7. Комар І. Опікунська діяльність релігійних організацій Української греко-католицької церкви у Галичині (кінець XIX – перша половина XX ст.): автореф. дис. канд. пед. Наук: 13.00.05 / І. Комар; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2007. – 20 с.
8. Сапеляк А. Київська Церква на Слов'янському Сході: Канонічно- екуменічний аспект / А. Сапеляк; НАН України, Ін-т українознав. ім. Івана Крип'якевича. – Львів, 1999. – 231 с.
9. Сергійчук В. Українські державники: Андрей Шептицький / В. Сергійчук. – Київ, 2015. – 440 с.
10. Сидор О. Блаженний Йосиф і мистецтво / О. Сидор. – Рим: Видавництво Українського католицького ун-ту св. Климента папи, 1994. – 156 с.
11. Степовик Д. Митрополит Андрей Шептицький і мистецтво ікони // Галичина: Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – Івано-Франківськ, 2002. – № 8. – С. 153–157.
12. Сурмач О. Греко-Католицька Церква в період німецького окупаційного режиму в Україні (1941–1944 рр.): автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.01 / О. Сурмач; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. – Л., 2001. – 20 с.